

Εκσυγχρονισμός Βιβλιοθηκών Πανεπιστημίου Αθηνών: έργο και προοπτική

Κωνσταντίνος Βουδούρης

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αποτελούν τις πλέον ζωτικές μονάδες όλων των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Χωρίς βιβλιοθήκες τα Ανώτατα και τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα δε θα μπορούσαν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά ως κέντρα διδασκαλίας και έρευνας. Συνεπώς, οι σύγχρονες, οργανωμένες και άρτια εξοπλισμένες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θεωρούνται ως ένα δυναμικό εργαλείο της εκπαίδευσης και της έρευνας τόσο σε τοπικό όσο και πολύ περισσότερο σε εθνικό επίπεδο.

Για το λόγο αυτό, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης & Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ) του Υπουργείου Παιδείας, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες της χώρας καλούνται να ανασυγκροτηθούν και να οργανωθούν, σύμφωνα με τα τρέχοντα διεθνή πρότυπα και τους κανόνες της Βιβλιοθηκονομίας και της Επιστήμης της Πληροφόρησης, έτσι ώστε να αποτελέσουν σημαντικό στήριγμα στην υποδομή και στη λειτουργία της εκπαίδευσης, και με τον τρόπο αυτό να συμβάλουν αποφασιστικά στις διαδικασίες έρευνας και ανάπτυξης και να ανταποκριθούν στις μελλοντικές εξελίξεις, όπως: distance learning, multimedia educational applications, digital collections κλπ.

Στα πλαίσια του συγκεκριμένου Προγράμματος, το Πανεπιστήμιο Αθηνών υλοποιεί ένα απόλυτα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό έργο για τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών του, συνολικού ύψους 3,2 δισεκατομμυρίων δραχμών, το οποίο -με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών αιχμής που το Ίδρυμα προωθεί προς εφαρμογή, αλλά και σε συνδυασμό με το έργο δικτύωσης "Athena-Net" αναμένεται ότι θα αποτελέσει τον πυρήνα οργάνωσης, διαχείρισης και διάχυσης όλων των διαθέσιμων στη συλλογή των Βιβλιοθηκών του πληροφοριών, με αποτέλεσμα την αναβάθμιση του διδακτικού και του ερευνητικού του ρόλου. Παράλληλα το Έργο αυτό πρόκειται να στηρίξει ουσιαστικά και όσα Έργα του Πανεπιστημίου σχετίζονται με την αναβάθμιση των προγραμμάτων προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών, την εκπαίδευση από απόσταση και την επαγγελματική κατάρτιση.

Αντικειμενικός σκοπός του συγκεκριμένου Έργου είναι να δημιουργηθούν στο Πανεπιστήμιο Αθηνών όλες οι απαραίτητες οργανωτικές και λειτουργικές δομές, ώστε οι Βιβλιοθήκες του να είναι σε θέση να αντεπεξέλθουν αποτελεσματικά και υπεύθυνα στον ολοένα αυξανόμενο όγκο εργασίας και παροχής σύγχρονων και ολοκληρωμένων υπηρεσιών τεκμηρίωσης και πληροφόρησης προς ολόκληρη την πανεπιστημιακή και ερευνητική κοινότητα.

Ένας από τους πρωταρχικούς και άμεσους στόχους του Έργου ήταν η ενοποίηση των 45 Βιβλιοθηκών/Σπουδαστηρίων του Πανεπιστημίου Αθηνών σε Κεντρικές Βιβλιοθήκες, όχι μόνον μέσω της ηλεκτρονικής τους δικτύωσης - η οποία αναμένεται να ολοκληρωθεί στα τέλη του 1998- αλλά και μέσω της οργανωτικής και της λειτουργικής τους δομής.

Για το λόγο αυτό, το Πρυτανικό Συμβούλιο, μετά από σχετική εισήγηση της Επιτροπής Υλοποίησης του Έργου, αποφάσισε τη σύσταση δώδεκα Κεντρικών Βιβλιοθηκών, μέσω της διοικητικής ενοποίησης των ήδη υπαρχόντων Εργαστηρίων/Σπουδαστηρίων και επιμέρους Βιβλιοθηκών Τμημάτων και Τομέων. Οι Βιβλιοθήκες αυτές, σύμφωνα με τη σχετική απόφαση, οργανικά θα ανήκουν και θα εποπτεύονται από τα αντίστοιχα Τμήματα που εξυπηρετούν, ενώ διοικητικά θα υπάγονται σε μια Κεντρική Μονάδα Διαχείρισης τους, με την επωνυμία "Κέντρο Διαχείρισης Βιβλιοθηκών Πανεπιστημίου Αθηνών".

Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης αυτής, η ενοποίηση των επιμέρους Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου σε Κεντρικές Βιβλιοθήκες, έγινε λαμβάνοντας υπόψη τα γνωστικά αντικείμενα των διαφόρων Τμημάτων, τη γεωγραφική διασπορά των Τμημάτων, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του Πανεπιστημίου Αθηνών, και σύμφωνα πάντοτε με τα τρέχοντα διεθνή βιβλιοθηκονομικά πρότυπα. Έτσι, οι Κεντρικές Βιβλιοθήκες οι οποίες συστάθηκαν καλύπτουν τις πληροφοριακές ανάγκες και απαιτήσεις των μελών ΔΕΠ και των φοιτητών ενός (π.χ. Κ.Β. Νομικών Επιστημών) έως και τεσσάρων το πολύ Τμημάτων (π.χ. Κ.Β. Θετικών Επιστημών, η οποία εξυπηρετεί τις ανάγκες του Φυσικού, του Γεωλογικού, του Μαθηματικού Τμήματος και του Τμήματος Πληροφορικής), κατά τα πρότυπα των ήδη υπαρχόντων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Κεντρικών Βιβλιοθηκών (της Σχολής Επιστημών Υγείας και των Τμημάτων Χημείας-Βιολογίας-Φαρμακευτικής). Με τη λογική αυτή αφενός διευκολύνεται η συγκρότηση ολιγομελών και ευέλικτων Εφορευτικών Συμβουλίων από εκπροσώπους κάθε Τμήματος και αφετέρου παρέχεται η δυνατότητα αποτελεσματικότερης οργάνωσης και διοίκησης τόσο των Κεντρικών όσο και των επιμέρους Βιβλιοθηκών.

Κάθε Κεντρική Βιβλιοθήκη συγκροτείται από όλες τις επιμέρους Βιβλιοθήκες, που λειτουργούν σε επίπεδο Τομέων και Σπουδαστηρίων ή Εργαστηρίων του Τμήματος ή των Τμημάτων που εξυπηρετεί. Έτσι, όχι μόνον δεν καταργείται καμία ήδη υπάρχουσα Βιβλιοθήκη, αλλά παρέχεται ταυτόχρονα και η δυνατότητα δημιουργίας νέων Βιβλιοθηκών στα πλαίσια κάθε Τμήματος, οι οποίες ωστόσο θα υπάγονται άμεσα στην αντίστοιχη Κεντρική Βιβλιοθήκη. Παράλληλα, όλες οι επιμέρους Βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου, οι οποίες μέχρι σήμερα λειτουργούσαν σε επίπεδο Τομέων και Σπουδαστηρίων ή Εργαστηρίων, πρόκειται να αποκτήσουν την επωνυμία του Τομέα ή του Σπουδαστηρίου/Εργαστηρίου που εξυπηρετούν (π.χ. Βιβλιοθήκη Δημοσίου Δικαίου) προκειμένου να γίνονται εύκολα αντιληπτές οι θεματικές ενότητες που καλύπτει η συλλογή κάθε Βιβλιοθήκης. Το γεγονός αυτό αναμένεται ότι θα βοηθήσει επιπλέον και στην καλύτερη εσωτερική οργάνωση και διοίκηση κάθε Κεντρικής Βιβλιοθήκης.

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Έργου για τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών, οι Κεντρικές Βιβλιοθήκες θα λειτουργούν ως ένα ενιαίο σύνολο μιας "virtual" ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης, σε συνάρτηση με την ίδρυση και λειτουργία της Κεντρικής Μονάδας Διαχείρισης τους, η οποία θα συντονίζει το έργο τους και θα χρησιμοποιεί στρατηγικά την υποδομή και την τεχνογνωσία της πληροφορικής για την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών τεκμηρίωσης και πληροφόρησης, με σκοπό την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη και αποτελεσματικότερη κάλυψη των πληροφοριακών αναγκών και απαιτήσεων των μελών του Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού του ΕΚΠΑ, των φοιτητών του καθώς και οποιουδήποτε εξωτερικού χρήστη.

Παράλληλα, η Κεντρική Μονάδα Διαχείρισης Βιβλιοθηκών, σύμφωνα με τη μελέτη που εκπονήθηκε στις αρχές του τρέχοντος έτους σχετικά με την οργάνωση και τη λειτουργία της, προβλέπεται ότι θα βοηθήσει σημαντικά στην ανάπτυξη διαδικασιών διαδανεισμού κάθε είδους έντυπου και ψηφιακού υλικού μεταξύ των Βιβλιοθηκών του ΕΚΠΑ και άλλων ακαδημαϊκών, ειδικών και ερευνητικών βιβλιοθηκών της Ελλάδας και του εξωτερικού. Επίσης θα συμβάλει στην προσπάθεια για τη χάραξη μιας κοινής πολιτικής σε θέματα βιβλιοθηκονομίας και πληροφόρησης, καθώς και στην αντιμετώπιση και επίλυση κοινών προβλημάτων.

Με την ολοκλήρωση του Έργου για τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών αναμένεται ότι θα επιλυθούν οριστικά διάφορα προβλήματα, τα οποία απορρέουν από την απουσία συλλογικού καταλόγου έντυπου και ψηφιακού υλικού, τον κατακερματισμό των συλλογών σε πολλούς και διαφορετικούς χώρους, την εφαρμογή μιας ποικιλίας υποτυπωδών συστημάτων μηχανοργάνωσης, καθώς και την παροχή περιορισμένων υπηρεσιών τεκμηρίωσης και πληροφόρησης από τις ήδη υπάρχουσες Βιβλιοθήκες.

Η αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις Βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου Αθηνών, σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Έργου, πρόκειται να γίνει και προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης του θεσμού των πολλαπλών συγγραμμάτων. Για το σκοπό αυτό προβλέπεται να διατεθεί τουλάχιστον το 30% του συνολικού προϋπολογισμού του Έργου που αφορά στην αγορά έντυπου και ψηφιακού υλικού, ο οποίος υπερβαίνει το 1,2 δισεκατομμύρια δραχμές.

Όσον αφορά στη μηχανοργάνωση των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών, η προδιαγραφή του Έργου για τη χρησιμοποίηση κοινού συστήματος αυτοματοποίησης όλων των λειτουργιών που επιτελούνται από αυτές αναμένεται ότι θα βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό στην ομοιογένεια των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις Κεντρικές Βιβλιοθήκες και συγχρόνως θα καταστήσει τεχνολογικά εφικτή την ενοποίηση των επιμέρους Βιβλιοθηκών τόσο οργανωτικά όσο και λειτουργικά. Επίσης, η ανάπτυξη των συλλογών βιβλίων, περιοδικών, video, CD-ROMs, κλπ. προβλέπεται να πραγματοποιηθεί σε συνεργασία με όλες τις Βιβλιοθήκες του ΕΚΠΑ στα πλαίσια μιας ολοκληρωμένης πανεπιστημιακής πολιτικής για ισόρροπη ανάπτυξη τους και με σκοπό την εξυπηρέτηση των πληροφοριακών αναγκών και απαιτήσεων των χρηστών τους.

Η αυτοματοποίηση ή οποία θα επέλθει εντός του επόμενου έτους, μέσω της προμήθειας και εγκατάστασης σύγχρονου υλικού και λογισμικού -της οποίας οι διαδικασίες επιλογής βρίσκονται ήδη σε εξέλιξη- αναμένεται ότι θα βοηθήσει σημαντικά το προσωπικό των Βιβλιοθηκών του ΕΚΠΑ στην αποτελεσματικότερη εκτέλεση των καθηκόντων του. Ταυτόχρονα, προβλέπεται ότι θα βελτιωθούν σημαντικά όλες οι παρεχόμενες υπηρεσίες και θα επιτευχθεί ορθολογική προμήθεια και διάχυση κάθε είδους έντυπου και ψηφιακού υλικού.

Παράλληλα, η μηχανοργάνωση των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών αναμένεται ότι θα ανοίξει το δρόμο για την ανεύρεση και την εφαρμογή νέων μορφών εξυπηρέτησης των χρηστών τους και παροχής υπηρεσιών τεκμηρίωσης και πληροφόρησης: Η αναζήτηση κάθε είδους έντυπου και ψηφιακού υλικού προβλέπεται ότι θα πραγματοποιείται πλέον από τερματικές συσκευές, ο δανεισμός του υλικού θα γίνεται με τη χρήση συστημάτων οπτικής ανάγνωσης πληροφοριών, η επικοινωνία των Βιβλιοθηκών, όπως και η ενημέρωση και η παραγγελία νέου υλικού, θα διεξάγεται μέσω ηλεκτρονικών δικτύων πληροφοριών και επικοινωνίας.

Με δεδομένη την κατάσταση που επικρατεί στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ο σχεδιασμός της μηχανοργάνωσης των Βιβλιοθηκών του έχει γίνει κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καταστεί εφικτή η ενοποίηση όλων των λειτουργιών των Κεντρικών Βιβλιοθηκών του Ιδρύματος. Παράλληλα, μέσω του Έργου δικτύωσης "Athena-Net" πρόκειται να εξασφαλισθεί η δικτυακή επικοινωνία της Πανεπιστημιόπολης (Περιοχή Ζωγράφου, Γουδί, κλπ.) με όλα τα κτήρια του ΕΚΠΑ στο κέντρο της Αθήνας και σε άλλες περιοχές, καθώς και η εσωτερική δικτύωση των επιμέρους Βιβλιοθηκών, ώστε να λειτουργούν ως ένα ενιαίο σύνολο -σύμφωνα πάντοτε με το σχεδιασμό για την οργάνωση και λειτουργία των Κεντρικών Βιβλιοθηκών. Έτσι, η ηλεκτρονική δικτύωση των Κεντρικών Βιβλιοθηκών του ΕΚΠΑ αναμένεται ότι θα ενοποιήσει τη χρήση τους μέσω της ανάπτυξης ενός αυτοματοποιημένου συλλογικού καταλόγου και τη λειτουργία της Κεντρικής Μονάδας Διαχείρισης τους.

Η εξωτερική δικτύωση των Κεντρικών Βιβλιοθηκών του ΕΚΠΑ με άλλες ακαδημαϊκές, ειδικές και ερευνητικές βιβλιοθήκες της Ελλάδας και του εξωτερικού αναμένεται ότι θα καταστεί δυνατή τόσο μέσω της Οριζόντιας Δράσης διαπανεπιστημιακής δικτύωσης "GU-Net" όσο και από τα προβλεπόμενα στην Οριζόντια Δράση των βιβλιοθηκών.

Επίσης, μέσω του Έργου για τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών προβλέπεται η ανάπτυξη και η αναβάθμιση ειδικών συλλογών (π.χ. ιστορικής και αρχαιακής αξίας) και η αξιοποίηση του κοινού αυτοματοποιημένου συστήματος για την ένταξη του υλικού των επιμέρους Βιβλιοθηκών σε μια κοινή βάση δεδομένων, ώστε να καταστεί εφικτή η virtual ενοποίηση του, μέσω του on-line καταλόγου δημόσιας πρόσβασης (OPAC).

Στην πλήρη ανάπτυξη του το Έργο για τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών, σε συνδυασμό με εκείνο των δικτύων, αναμένεται ότι θα δημιουργήσει ένα πλέγμα ηλεκτρονικών υπηρεσιών, το οποίο θα είναι προσπελάσιμο από ένα μεγάλο αριθμό τόσο εσωτερικών όσο και εξωτερικών χρηστών με διάφορους τρόπους (τηλεφωνικές γραμμές, δίκτυο οπτικών ινών, κλπ.).

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Έργου για τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών και τα συμπεράσματα της Μελέτης για την Αναδρομική Καταλογογράφηση, η καταλογογράφηση του 70% του υπάρχοντος αλλά και του νέου υλικού θα γίνει σύμφωνα με τα τρέχοντα διεθνή πρότυπα και κανόνες, με σκοπό να συμβάλει στη δημιουργία μιας ενιαίας βάσης δεδομένων έντυπου και ψηφιακού υλικού για ολόκληρο το Ίδρυμα.

Ταυτόχρονα, η πρόσληψη νέου προσωπικού, τόσο επιστημονικού-τεχνικού όσο και προσωπικού διοικητικής και γραμματειακής υποστήριξης, σε συνδυασμό με την αύξηση του χρόνου λειτουργίας των Βιβλιοθηκών αναμένεται ότι θα βελτιώσει ποιοτικά και ποσοτικά όλες τις παρεχόμενες από τις Κεντρικές Βιβλιοθήκες υπηρεσίες, δίνοντας την ευκαιρία στο χρήστη για προγραμματισμό και ορθολογική εκμετάλλευση του χρόνου και της εργασίας του.

Η επίτευξη και η διατήρηση ενός υψηλού επιπέδου κατάρτισης του προσωπικού των Βιβλιοθηκών του ΕΚΠΑ, σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Έργου, θα διασφαλισθεί μέσω ορισμένων ολοκληρωμένων προγραμμάτων συνεχούς εκπαίδευσης και επιμόρφωσης πάνω στις νέες τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας και της επιστήμης της πληροφοροφόρησης.

Επίσης, μέσω του Έργου πρόκειται να διεξαχθούν ορισμένα σεμινάρια ενημέρωσης σχετικά με τη λειτουργία των βιβλιοθηκών καθώς και για τον τρόπο αναζήτησης πληροφοριών και αξιοποίησης του υλικού που περιλαμβάνεται στη συλλογή κάθε Βιβλιοθήκης, ενώ ενδέχεται να εισαχθούν και ορισμένα ειδικά μαθήματα σχετικά με τις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφοροφόρησης στο πρόγραμμα σπουδών κάθε Τμήματος.

Τα Γραφεία Τεκμηρίωσης & Πληροφόρησης, τα οποία πρόκειται να δημιουργηθούν και να λειτουργήσουν με βάση τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας στα πλαίσια κάθε Κεντρικής Βιβλιοθήκης του ΕΚΠΑ, προβλέπεται ότι θα παρέχουν πλήρεις και ολοκληρωμένες υπηρεσίες σε επίπεδο εσωτερικού και εξωτερικού δανεισμού και διαδανεισμού άρθρων.

Επίσης, μέσω της προβλεπόμενης αναμόρφωσης των χώρων των Βιβλιοθηκών με βάση τα διεθνή πρότυπα λειτουργίας τους, αναμένεται ότι θα εξασφαλισθούν οι προϋποθέσεις εκείνες για μια εύχρηστη και φιλική βιβλιοθήκη και θα αποσυμφορηθεί η χρήση των αναγνωστήριων.

Τέλος δε αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότερες ενέργειες υλοποίησης του Έργου για τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών, έχουν περιγραφεί με κάθε δυνατή ακρίβεια και πληρότητα, εκτός από το σχε-

τικό Τεχνικό Δελτίο, και σε πέντε πλήρεις και διεξοδικές μελέτες ανάλυσης αναγκών, που εκπονήθηκαν στα πλαίσια της πρώτης φάσης του Έργου από αντίστοιχες ομάδες εργασίας, στις οποίες συμμετείχαν μέλη ΔΕΠ και διοικητικοί υπάλληλοι (βιβλιοθηκονόμοι και πληροφορικοί) του ΕΚΠΑ. Η διαδικασία εκπόνησης των μελετών αυτών αποτέλεσε μια συναρπαστική και πρωτότυπη εμπειρία για το προσωπικό των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών, δεδομένου ότι μέσω αυτής δόθηκε για πρώτη φορά στους βιβλιοθηκονόμους η δυνατότητα να ασχοληθούν συστηματικά τόσο με την ανάλυση των προβλημάτων κάθε Βιβλιοθήκης -η οποία είχε ως αποτέλεσμα την καλύτερη και μεγαλύτερη επίγνωση της υφιστάμενης κατάστασης- όσο και με την επεξεργασία ορισμένων ολοκληρωμένων προτάσεων για την επίλυση των προβλημάτων αυτών και τον εκσυγχρονισμό των Βιβλιοθηκών, οι οποίες στη συνέχεια πρόκειται να υλοποιηθούν από τους ίδιους τους εμπνευστές τους, και για το λόγο αυτό είναι φυσικό ότι θα επιταχύνουν την εξέλιξη του Έργου και θα διευκολύνουν την επιτυχή ολοκλήρωση του.